

Юрій ПОЛУЛЯЩЕНКО,

orcid.org/0000-0002-4149-5500

кандидат педагогічних наук,

професор кафедри олімпійського і професійного спорту

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

(Старобільськ, Луганська область, Україна) spartak_lg@ukr.net

ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПРАКТИКУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Висвітлено актуальність проблеми формування патріотичних цінностей учнівської молоді. Виокремлено та схарактеризовано три етапи у процесі впровадження педагогічної системи професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до формування патріотичних цінностей учнівської молоді. Визначено, що в межах першого та другого етапів особливе значення відіграє корекція змісту за рахунок зміни фахових дисциплін і впровадження інтерактивних технологій: метод мозкового штурму, проєктивний метод, «ажурна пилка», «акваріум», кейс-метод, коуч-тренінг, «ажурна пилка» та ін. Зазначено, що в межах третього етапу передбачалося оволодіння студентами методикою формування патріотичних цінностей учнівської молоді у процесі фізичної культури за умов гібридної війни, протидії абераційній соціалізації учнівської молоді, взаємодії із сім'ями учнів у контексті патріотичних цінностей дітей у межах родини, а також підвищення ступеня у студентів психологічної стійкості, формування бажання професійного самовдосконалення та самореалізації в контексті майбутньої професійної діяльності взагалі та формування патріотичних цінностей учнівської молоді зокрема. Важливе місце в контексті вирішення завдань третього етапу впровадження та реалізації системи професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до формування патріотичних цінностей учнівської молоді відіграє педагогічна практика (виробнича). Встановлено суттєве збільшення рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування патріотичних цінностей учнівської молоді за всіма критеріями. Збільшення кількості студентів із високим рівнем сформованості професійної готовності до формування патріотичних цінностей учнівської молоді в експериментальній групі відбулося на 22% (із 15% до початку формувального експерименту до 37% після його завершення). У контрольній групі чисельність студентів із високим рівнем професійної готовності до формування патріотичних цінностей учнівської молоді збільшилася на 8,5% (із 15,2% на констатувальному етапі експериментальної роботи до 23,7% на етапі підсумкового контролю). Переваги студентів із високим рівнем професійної готовності зафіксовано більш ніж у 2,5 рази.

***Ключові слова:** формування, патріотичні цінності, студенти, фізична культура.*

Iurii POLULIASHCHENKO,

orcid.org/0000-0002-4149-5500

Candidate of Pedagogical Sciences,

Professor at the Department of Olympic and Professional Sports

SI "Luhansk Taras Shevchenko National University"

(Starobelsk, Luhansk region, Ukraine) spartak_lg@ukr.net

INTRODUCTION OF THE PEDAGOGICAL SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE TO THE FORMATION OF PATRIOTIC PRICES OF STUDENTS YOUTH IN PRACTICE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The urgency of the problem of forming patriotic values of student youth is highlighted. Three stages in the process of introduction of the pedagogical system of professional training of future physical education teachers to the formation of patriotic values of student youth are singled out and characterized. It is determined that within the 1st and 2nd stages of particular importance is the correction of content by changing professional disciplines and introduction of interactive technologies: brainstorming method, projective method, "openwork saw", "Aquarium", case method, coach training and others. Indicated, that within the third stage, students were expected to master the method of formation of patriotic values of student youth in the process of physical culture in terms of a hybrid war, counteracting aberration socialization of student youth, interaction with students' families in the context of the patriotic values of children within the family, and also increasing the degree of psychological stability in students, formation of the desire for professional

self-improvement and self-realization in the context of future professional activity in general and the formation of patriotic values of student youth in particular. An important place in the context of solving the tasks of the third stage of introduction and implementation of a system of professional training for future physical education teachers to the formation of patriotic values of student youth, plays pedagogical practice (production). Was installed a significant increase of the level of professional readiness of future physical education teachers to the formation of patriotic values of student youth by all criteria. Increasing the number of students with a high level of professional readiness for the formation of patriotic values of student youth in the experimental group occurred by 22% (with 15% before the start of the molding experiment to 37% after its completion). The number of students in the control group with a high level of professional readiness for the formation of patriotic values of student youth increased by 8.5% (from 15.2% at the ascertaining stage of experimental work to 23.7% at the stage of final control). The advantages of students with a high level of professional readiness have been recorded more than 2.5 times.

Key words: formation, patriotic values, students, physical culture.

Постановка проблеми. Нині, за умов гібридної війни з боку РФ проти України особливого значення набуває проблема підготовки відповідних фахівців до формування патріотичних цінностей учнівської молоді. Надзвичайно потужний потенціал щодо виховання патріотичних цінностей учнівської молоді закладено у сфері фізичного виховання і спорту. Безцінні надбання українського народу в контексті патріотичного та військово-патріотичного виховання (як важливої складової частини патріотичного виховання) закладено пращурами ще з часів Запорізької Січі. Саме сфери фізичного виховання і спорту здатні передавати досвід української козацької педагогіки та духовності (використовуючи відповідні фізичні вправи, українські народні рухливі ігри, засоби духовного та морального загартування), основою яких є героїчні традиції українського народу.

Між тим, використання цього безмежного потенціалу на якісному, продуктивному рівнях потребує відповідної підготовки (удосконалення процесу підготовки) майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, здатних виховувати українців-патріотів, відроджуючи козацьку славу, розбудовуючи суверенну, демократичну, правову і соціальну державу (про що зазначається у Концепції національно-патріотичного виховання).

Мета статті полягає у висвітленні основних аспектів впровадження педагогічної системи професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до формування патріотичних цінностей учнівської молоді у практику ЗВО.

Аналіз досліджень. У межах статті особливе значення відігравали наукові напрацювання вітчизняних вчених (Бех, 2015, 2017; Курило, Савченко, Караман, 2018; Проць, 2015; Чепіль, 2015; Череповська, 2017) та ін.

Виклад основного матеріалу. Процес упровадження педагогічної системи професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до формування патріотичних цінностей учнівської молоді бажано здійснювати у три етапи, в межах яких мають вирішуватися конкретні завдання.

З нашого досвіду на першому етапі студентів слід озброїти первинними знаннями з формування патріотичних цінностей учнівської молоді, а також формування мотивації майбутніх учителів фізичної культури до здійснення цього процесу. Вирішення завдань першого етапу відбувалося переважно за рахунок доповнення дисциплін додатковим змістом (зокрема змістом навчальної програми предмету «Вступ до спеціальності» передбачено теми «Патріотизм як важлива суспільна та особистісна цінність», «Роль вчителя фізичної культури у формуванні патріотичних цінностей учнівської молоді»), а також розроблення та впровадження у практику підготовки майбутніх учителів фізичної культури спецкурсу «Теоретичні основи формування патріотичних цінностей учнівської молоді засобами фізичної культури» (в межах якого передбачено вивчення таких тем: «Українські традиції у формуванні патріотичних цінностей учнівської молоді»; «Принципи формування патріотичних цінностей учнівської молоді»; «Основи та особливості формування патріотичних цінностей учнівської молоді в умовах сьогодення», «педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського щодо формування патріотичних цінностей в школярів» та ін.). Викладання запропонованої тематики відбувалося за рахунок застосування інтерактивних технологій навчання: лекція-бесіда, лекція-конференція, лекції-прес-конференція, проблемна лекція, лекція з аналізом конкретної ситуації, метод круглого столу та ін.

На *другому етапі* передбачалося озброєння студентів більш поглибленими знаннями та практичними вміннями (зокрема гностичними, комунікативними, проєктивними, конструктивними, організаційними), а також формування стійкої мотивації до формування патріотичних цінностей учнівської молоді у процесі фізичної культури. Вирішення завдань другого етапу передбачало корекцію змісту фахових дисциплін. Зміст дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» доповнено темою «Потенціал навчального предмета «Фізична культура» у формуванні

патріотичних цінностей учнівської молоді». Навчальний предмет «Організація і методика оздоровчої та спортивно-масової роботи» передбачав ознайомлення студентів із темою «*Основи й особливості формування патріотичних цінностей в учнівської молоді в позашкільній діяльності з фізичного виховання*». Навчальною програмою дисципліни «*Інноваційні технології фізичного виховання учнівської молоді*» передбачено вивчення студентами додаткової теми «*Інноваційні підходи з формування патріотичних цінностей учнівської молоді у процесі фізичної культури*». У процесі вивчення вищезазначеної тематики застосовувалися такі інтерактивні технології навчання як: метод мозкового штурму, проєктивний метод, «ажурна пилка» та ін.

У межах *третього етапу* передбачалося оволодіння студентами методикою формування патріотичних цінностей учнівської молоді у процесі фізичної культури (в навчальній, позакласній і позашкільній діяльності), набуття мінімального досвіду щодо забезпечення вищезазначеного процесу за умов гібридної війни, протидії абераційній соціалізації учнівської молоді, взаємодії з сім'ями учнів у контексті патріотичних цінностей дітей у межах родини, а також підвищення рівня у студентів психологічної стійкості, формування бажання професійного самовдосконалення та самореалізації в контексті майбутньої професійної діяльності взагалі та формування патріотичних цінностей учнівської молоді зокрема. Вирішенню завдань етапу сприяло розроблення та викладання спецкурсу «*Особливості формування патріотичних цінностей учнівської молоді за умов гібридної війни на Донбасі*», в межах якого передбачалися такі теми, як: «*Специфіка гібридної війни та її вплив на учнівську молодь*»; «*Формування патріотичних цінностей учнівської молоді за умов інформаційної війни проти України*»; «*Особливості формування патріотичних цінностей у дітей та учнівської молоді в сім'ях, які мешкають на сході України (підконтрольній частині України Луганської та Донецької областях)*»; «*Можливості протидії абераційній соціалізації особистості за умов гібридної війни на Донбасі*»; «*Складнощі та можливості формування патріотичних цінностей учнівської молоді, які нині мешкають на тимчасово окупованій території України (після звільнення території від окупанта – РФ)*» та ін. Для підвищення ефективності засвоєння навчального матеріалу, а також набуття необхідних практичних умінь та окремих аспектів психологічної готовності майбутніх вчителів фізичної культури до формування патріотичних

цінностей учнівської молоді на третьому етапі впровадження педагогічної системи застосовувалися такі інтерактивні технології навчання: ділова гра, «акваріум», кейс-метод, коуч-тренінг, «ажурна пилка», моделювання ситуації, «Анкета «5 із 25», «синон-метод» та ін.

Важливе місце в контексті вирішення завдань третього етапу впровадження та реалізації системи професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до формування патріотичних цінностей учнівської молоді відгравала *педагогічна практика (виробнича)*, змістом якої було удосконалення набуття студентами мінімально необхідного досвіду в зазначеному вище контексті, а також виконання творчих і дослідницьких завдань, спрямованих на подальше набуття організаційних, комунікативних, конструктивних і проєктивних умінь із питань формування патріотичних цінностей учнів у навчальній і позакласній діяльності з фізичної культури. Студенти активно залучалися до розробки й організації спортивних та оздоровчих заходів, таких як: «Справжні патріоти України»; «Тато, мама і я – спортивна сім'я» присвячені Героям Небесної Сотні; першість області з шахів, присвячена Революції Гідності; Відкритий весняний Чемпіонат України в гонці критеріум I тур присвячений героям АТО, Об'єднаних сил України; НТЗ до чемпіонату України до Дня захисника Вітчизни; змагання з футболу, присвячені дню визволення Лисичанська від бойовиків Російської Федерації; першість області з вільної боротьби, присвячена «кіборгам», захисникам Донецького аеропорту; Районна військово-спортивна гра «СОКІЛ»; обласні зональні змагання «Нащадки козацької слави»; спортивне свято до Дня молоді та Дня конституції; Богатирські ігри «Сила Українського духу»; велопробіг «Єднаймо Україну» та ін.

На етапі формувального експерименту в експериментальній групі було зафіксовано більш позитивні зміни у стані сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування патріотичних цінностей учнівської молоді за усіма критеріями. За науково-теоретичним критерієм було встановлено, що кількість студентів контрольної групи з високим рівнем науково-теоретичної готовності після проведення формувального експерименту зросла на 9,2%. В експериментальній групі чисельність студентів із високим рівнем науково-теоретичної готовності зросла майже вдвічі (з 15,3% на етапі вихідного контролю до 35% на етапі підсумкового контролю). Помітні відмінності між контрольною та експериментальною групами (на користь останньої) зафіксовано і стосовно зменшення кількості

студентів із низьким рівнем науково-теоретичної готовності. У контрольній групі кількість майбутніх учителів фізичної культури з низьким рівнем зменшилася на 17,4%; в експериментальній групі чисельність студентів із низьким рівнем науково-теоретичної готовності зменшилася на 32%. За практичним критерієм після формування експериментальної групи з низьким рівнем практичної готовності до формування патріотичних цінностей учнівської молоді становила 8%, у контрольній групі – 32% студентів. За психологічним критерієм на етапі підсумкового контролю було зафіксовано: в контрольній групі кількість майбутніх учителів фізичної культури з низьким рівнем психологічної готовності становила 15,4%, в експериментальній групі – 5,1%.

Узагальнення результатів дослідження за всіма критеріями (на етапі підсумкового контролю) свідчить, що експериментальна група мала помітні переваги порівняно з контрольною стосовно збільшення кількості майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем сформованості професійної готовності до формування патріотичних цінностей учнівської молоді. У контрольній групі чисельність таких студентів після завершення формувального експерименту становила 23,7%, в експериментальній групі – 37%. Таким чином, із низьким рівнем професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування патріотичних цінностей учнівської молоді залишилося

на етапі підсумкового контролю 5,8%. У контрольній групі чисельність таких студентів становила 21,9%. Таким чином, у контрольній групі кількість учителів фізичної культури з низьким рівнем професійної готовності до формування патріотичних цінностей учнівської молоді зменшилася на 22,4% (з 44,3% на етапі вихідного контролю до 21,9% на етапі підсумкового контролю). В експериментальній групі зниження кількості студентів із низьким рівнем професійної готовності до формування патріотичних цінностей учнівської молоді відбулося на 38,5%, із 44,3% (вихідний контроль) до 5,8% (підсумковий контроль).

Збільшення кількості студентів із високим рівнем сформованості професійної готовності до формування патріотичних цінностей учнівської молоді в експериментальній групі відбулося на 22% (з 15% до початку формувального експерименту до 37% після його завершення). У контрольній групі чисельність студентів із високим рівнем професійної готовності до формування патріотичних цінностей учнівської молоді збільшилася на 8,5% (з 15,2% на констатувальному етапі експериментальної роботи до 23,7% на етапі підсумкового контролю). Переваги студентів зі високим рівнем професійної готовності зафіксовано більш ніж у 2,5 рази (рис. 1).

Переваги експериментальної групи також підтверджуються за допомогою методів математичної статистики. Так, якщо до початку формувального експерименту між контрольною й екс-

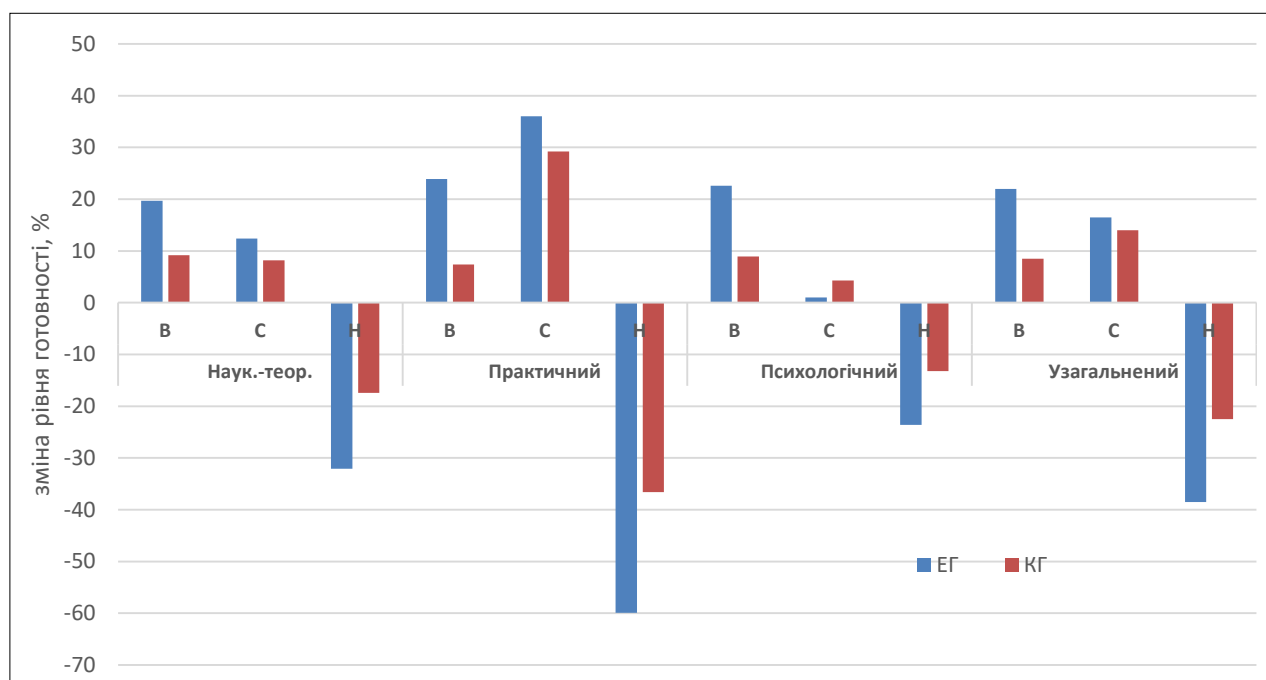

Рис. 1. Порівняння змін у рівнях готовності експериментальних і контрольних груп майбутніх вчителів фізичної культури на підсумковому етапі експерименту (у %)

периментальною групою (за усіма критеріями) відзначалася статистично незначуща розбіжність на рівні 0,05 (емпіричне значення $\lambda_{\text{емп}}$ Колмогорова-Смірнова відповідно 0,112; 0,087; 0,090; 0,018, що не перевищує критичне 1,36), то на етапі після формувального експерименту, навпаки, при порівнянні розподілів контрольної та експериментальної групи ми отримали значущі відмінності за усіма критеріями на рівні 0,01 (емпіричне значення $\lambda_{\text{емп}}$ Колмогорова-Смірнова відповідно 1,959; 3,396; 1,831; 2,269, що перевищує критичне значення 1,63).

Підтверджуються більш позитивні зрушення стосовно рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування патріотичних цінностей учнівської молоді за допомогою іншого методу математичної статистики.

Так, на етапі констатувального експерименту результат розрахунків (за критерієм Пірсона χ^2) також свідчив про статистично незначущу розбіжність на рівні 0,05 між контрольною й експериментальною групами на початку експерименту

за усіма критеріями (емпіричне значення критерію Пірсона χ^2 дорівнює відповідно 0,093; 0,055; 0,063; 0,005, що не перевищує критичне 5,99). На підсумковому етапі, навпаки, при порівнянні розподілів контрольної та експериментальної групи ми отримали значущі відмінності за усіма критеріями на рівні 0,001 (емпіричне значення критерію Пірсона $\chi^2_{\text{емп}}$ відповідно 41,943; 84,855; 30,211; 49,788, що перевищує критичне значення 13,817).

Висновки. Зіставлення результатів підсумкового контролю (після завершення експерименту) з даними вихідного контролю (констатувальний експеримент) свідчить про позитивну динаміку змін у студентів експериментальної групи й засвідчує суттєве збільшення рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування патріотичних цінностей учнівської молоді за всіма критеріями. Це, у свою чергу, підтверджує ефективність педагогічної системи професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до формування патріотичних цінностей учнівської молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 26–37.
2. Бех І. Д. Компонентна модель сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Вип. 21. Кн. 1. 2017. С. 6–21.
3. Курило В. С., Савченко С. В., Караман О. Л. Соціалізація особистості в умовах гібридної війни на сході України : монографія. Київ : Талком, 2018. 240 с.
4. Проць Р. О. Етнопедагогічні засади військово-патріотичного виховання молоді засобами фізичної культури і спорту : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Дрогобич. 2015. 227 с.
5. Чепіль М. М. Патріотичне виховання в педагогічній концепції Григорія Ващенко. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 18. С. 116–121.
6. Череповська Н. І. Медіаосвітні ресурси розвитку патріотизму і критичного мислення молоді : навчальний посібник. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2017. 156 с.

REFERENCES

1. Bekh I. Prohrama ukrainskoho patriotychnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi. [Program of Ukrainian patriotic education of children and students]. *Hirska shkola Ukrainykykh Karpat – Mountain school of the Ukrainian Carpathians*, 2015, № 12–13, pp. 26–37. [in Ukrainian].
2. Bekh I. D. Komponentna model skhodzhennia zrostaiuchoi osobystosti do dukhovnykh tsinnosti. [A component model of the ascent of a growing personality to spiritual values]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*. 2017, issue 21, Vol. 1, pp. 6–21. [in Ukrainian].
3. Kurylo V. S., Savchenko S. V., Karaman O. L. Sotsializatsiia osobystosti v umovakh hibrydnoi viiny na skhodi Ukrainy. [Socialization of the individual in the conditions of a hybrid war in the east of Ukraine]. Monograph, Kyiv: Talcum, 2018, p. 240. [in Ukrainian].
4. Prots R. O. Etnopedagogichni zasady viiskovo-patriotychnoho vykhovannia molodi zasobamy fizychnoi kultury i sportu. [Ethnopedagogical principles of military-patriotic education of youth by means of physical culture and sports]. Candidate's thesis. 13.00.07, Drogobich, 2015, p. 227. [in Ukrainian].
5. Chepil M. M. Patriotychno vykhovannia v pedahohichnii kontseptsii Hryhoriia Vashchenka. [Patriotic education in the pedagogical concept of Hryhoriy Vashchenko]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka – Pedagogical education: theory and practice*, 2015, issue 18, pp. 116–121. [in Ukrainian].
6. Cherepovska N. I. Mediaosvitni resursy rozvytku patriotyizmu i krytychnoho myslennia molodi: navchalno-metodychnyi posibnyk. [Media educational resources for the development of patriotism and critical thinking of young people: a textbook]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD, 2017, p. 156. [in Ukrainian].